

UNIwersytet
Warszawski

ZINTEGROWANY
PROGRAM ROZWOJU

**ZAJĘCIA W TRYBIE ZDALNYM
W SEMESTRZE ZIMOWYM 2020/2021**

**REKOMENDACJE DLA NAUCZYCIELI AKADEMICKICH
I KIEROWNIKÓW JEDNOSTEK DYDAKTYCZNYCH
UNIwersytetu WarsZawskiego**

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
PLANOWANIE ZAJĘĆ	4
WADY I ZALETY PROWADZENIA ZAJĘĆ SYNCHRONICZNIE I ASYNCHRONICZNIE.....	4
PROWADZENIE ZAJĘĆ.....	8
PRZEKAZYWANIE WIEDZY, CZYLI WYKŁADY	8
ZAJĘCIA SKONCENTROWANE NA UMIEJĘTNOSCIACH I KOMPETENCJACH SPOŁECZNYCH CZYLI SEMINARIA, KONWERSATORIA, WARSZTATY, ĆWICZENIA, LABORATORIA	9
SYLABUSY	10
DYŻURY I KONSULTACJE	11
WSPARCIE UDZIELANE STUDENTOM I NAUCZYCIELOM AKADEMICKIM (NARZĘDZIA I ROZWIĄZANIA ORGANIZACYJNE).....	11
BIBLIOTEKI.....	11
NARZĘDZIA INFORMATYCZNE	12
DOSKONALENIE DYDAKTYCZNE	13
Z MYŚLĄ O PIERWSZYM ROKU	13

WSTĘP

Poniższe rekomendacje zostały przygotowane w *Programie zintegrowanych działań na rzecz rozwoju Uniwersytetu Warszawskiego*, współfinansowanym z Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, ścieżka 3.5 jako odpowiedź na wątpliwości i pytania związane z jakością kształcenia w trybie zdalnym, wprowadzonym w związku z wybuchem pandemii COVID-19. Mają przede wszystkim wesprzeć nauczycieli akademickich i kierowników jednostek dydaktycznych w projektowaniu zajęć i całego procesu kształcenia w roku akademickim 2020/2021. Mogą stanowić także materiał wspomagający planowanie rozwoju form kształcenia zdalnego na Uniwersytecie Warszawskim jako równoprawnej formy studiów, odpowiadającej na wyzwania współczesności.

W pracach nad rekomendacjami uczestniczyły trzy zespoły projektowe powołane w czerwcu 2020 r. Każdy koncentrował się na kształceniu w innym obszarze nauk. Zespół kierowany przez prof. dr hab. Beatę Krasnodębską-Ostręgę (Wydział Chemii), w którym znaleźli się także prof. dr hab. Anna Wysocka (Wydział Geologii), dr hab. Krzysztof Turzyński, prof. ucz. (Wydział Fizyki), dr Piotr Borsuk (Wydział Biologii), przeanalizował doświadczenia semestru letniego 2019/2020 na kierunkach reprezentujących nauki ścisłe i przyrodnicze. Zespół współtworzony przez dr Justynę Godlewską-Szyrkową (Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych), prof. dr hab. Grzegorza Karasiewicza (Wydział Zarządzania), dr hab. Sławomira Żółtka, prof. ucz. (Wydział Prawa i Administracji), dr hab. Andrzeja Rynkiewicza (Wydział Psychologii) i kierowany przez dr Agnieszkę Jasiewicz-Betkiewicz, prof. ucz. (Wydział Filozofii i Socjologii, od 1.09.2020 r. – Wydział Socjologii) miał na uwadze kierunki studiów związane z naukami społecznymi, zaś zespół pod kierunkiem dr hab. Moniki Rekowskiej, prof. ucz. (Wydział Historyczny, od 1.10.2020 r. Wydział Nauk o Kulturze i Sztuce) w składzie (oprócz w/w): dr hab. Maciej Smuk (Wydział Neofilologii), dr Marta Widy-Behiesse (Wydział Orientalistyczny), dr Łukasz Książyk (Wydział Polonistyki) pracował z myślą o kierunkach humanistycznych.

Zespoły wykorzystały materiały zgromadzone w toku konsultacji z doświadczonymi nauczycielami akademickimi, kierownikami jednostek dydaktycznych i organami samorządu studenckiego, wyniki ankiet studenckich i ankiet przeprowadzonych wśród nauczycieli akademickich realizujących zajęcia zdalne w semestrze letnim 2019/2020, dane pozyskane dzięki wywiadam grupowym (FGI) wśród studentów i studentek, wnioski płynące z dyskusji rad dydaktycznych, podczas których identyfikowano dobre i złe praktyki w nauczaniu zdalnym, a także własne doświadczenie dydaktyczne.

PLANOWANIE ZAJĘĆ

Zajęcia e-learningowe nie mogą być traktowane jako niedoskonały substytut zajęć stacjonarnych – ich program (tj. zakładane efekty, zagadnienia do omówienia i forma zajęć) powinien odpowiadać założeniom opisanym w sylabusach, ale z uwzględnieniem specyfiki pracy w wirtualnym środowisku.

Wymaga to zastosowania, a niekiedy też opracowania nowego zestawu metod dydaktycznych oraz pogłębionej refleksji nad wyborem narzędzi informatycznych służących kształceniu w trybie zdalnym, pozwalającym na prowadzenie zajęć w czasie rzeczywistym lub dostarczanie studentom materiałów/zadań do pracy własnej, monitorowanie jej przebiegu i ocenę osiągniętych efektów. Pomocne przy podejmowaniu decyzji o sposobie prowadzenia zajęć i wykorzystywanych w tym celu narzędziach okazać się może poniższe **zestawienie wad i zalet kształcenia synchronicznego i asynchronicznego. Nie wyczerpuje ono z pewnością ich katalogu, ale sygnalizuje kwestie dla procesu dydaktycznego najważniejsze:** dostępność zajęć, nakład pracy studenta i wykładowcy, motywowanie i wspieranie studentów w nauce, relacje społeczne.

WADY I ZALETY PROWADZENIA ZAJĘĆ SYNCHRONICZNIE I ASYNCHRONICZNIE

1. ZAJĘCIA W CZASIE RZECZYWISTYM (NP. GOOGLE MEET, KAMPUS)

Lp.	ZALETY	WADY
1.	Motywacja do pracy (o wiele większa niż w przypadku konieczności pracy samodzielnej lub rozwiązywania zadań na forach)	Konieczność posiadania pewnego i szybkiego łącza internetowego – słaby Internet uniemożliwia uczestnictwo w zajęciach
2.	Możliwość wirtualnego spotkania z prowadzącym i innymi studentami (czynnik społeczny)	Stała pora zajęć, często taka sama jak pora zajęć innych domowników korzystających z tego samego komputera
3.	Nakład pracy współmierny z nakładem pracy podczas zajęć w sali	Stres z powodu wezwania do odpowiedzi studenta mającego słabe zaplecze techniczne
4.	Możliwość prowadzenia dyskusji i zapytania o zagadnienia trudniejsze	Trudne warunki lokalowe uniemożliwiają koncentrację i aktywny udział w zajęciach.

5.	Systematyczność (jeśli zajęcia odbywają się o stałej porze, co pozwala studentom uporządkować ich plan dnia)	Trudności z jednoczesnym prowadzeniem notatek, szczególnie w przypadku skomplikowanych zagadnień.
6.	Dynamika komunikacji	
7.	Możliwość natychmiastowej weryfikacji błędów podczas ćwiczeń	

2. ZAJĘCIA ASYNCHRONICZNE

2.1. ZADANIA NA PLATFORMACH (KAMPUS, MOODLE, GOOGLE CLASSROOM), FORA (NP. GOOGLE HANGOUTS)

Lp.	ZALETY	WADY
1.	Elastyczność czasowa (student rozwiązuje je w czasie mu odpowiadającym).	Brak możliwości dopytania o trudniejsze zagadnienia.
2.	Uporządkowanie (wszystkie materiały znajdują się w jednym miejscu).	Dość duży (w stosunku do zajęć stacjonarnych) nakład pracy studenta.
3.	Systematyczność (jeśli są udostępniane co tydzień, pozwalają na systematyczną pracę podobną do tej na zajęciach).	
4.	Możliwość prowadzenia dyskusji i wymiany doświadczeń (fora dyskusyjne).	
5.	Mniejsze ograniczenia sprzętowe (zadania można wykonać również w wypadku słabszego łącza internetowego).	

2.2. NAGRANIA AUDIO I WIDEO

Lp.	ZALETY	WADY
1.	Elastyczność czasowa (student może z nich skorzystać w czasie mu odpowiadającym).	Brak możliwości dopytania o trudniejsze zagadnienia.
2.	Dostosowanie tempa pracy do indywidualnych możliwości studenta (nagranie można zatrzymać, powtórzyć trudniejsze kwestie).	Mniejsza motywacja do ich obejrzenia niż do uczestnictwa w zajęciach on-line.
3.	Możliwość rekapitulacji w dowolnym momencie (np. przed egzaminem), dostęp do całości materiału pozwalający na poznanie omawianych zagadnień w sposób kompleksowy.	Ryzyko udostępniania nagrań osobom niezapisanym na zajęcia.
4.	Możliwość wielokrotnego wykorzystania przez wykładowcę przygotowanych nagrań.	

2.3. PRZESYŁANIE PREZENTACJI, TEKSTÓW I ZADAŃ DROGĄ MAILOWĄ

Lp.	ZALETY	WADY
1.	Możliwość skorzystania z materiałów w dowolnym momencie.	Zbyt duży nakład pracy w stosunku do nakładu pracy wymaganego podczas zajęć w sali.
2.	Brak ograniczeń sprzętowych (można je ściągnąć nawet przy słabym łączu internetowym).	Brak możliwości wyjaśnienia kwestii trudnych; częsty brak informacji zwrotnych ze strony wykładowców.
3.		Przerzucenie niemal całego nakładu pracy na studenta (w wypadku prezentacji przygotowanej wcześniej na wykłady, które miały się odbyć w sali).

4.	Chaos komunikacyjny (przy braku systematyczności ze strony prowadzącego lub studenta trudności ze zgromadzeniem przesyłanego materiału w wymaganej kolejności).
5.	Konieczność czytania ogromnych ilości materiałów na monitorach.
6.	Ryzyko udostępniania plików osobom niezapisanym na zajęcia.

Z powyższej analizy jasno wynika, że kształcenie synchroniczne sprawdza się głównie na zajęciach o charakterze konwersatoryjnym, seminaryjnym, warsztatowym, których celem jest wspólne rozwiązywanie problemów w drodze dyskusji, burzy mózgów, analizy przypadku lub przy użyciu innych metod aktywizujących studentów. W pozostałych przypadkach asynchroniczny sposób prowadzenia zajęć może być równie efektywny, o ile nie będzie ograniczał się wyłącznie do przekazywania treści, ale obejmować będzie także monitorowanie pracy studentów i przekazywanie informacji zwrotnej o jej efektach. **Pod żadnym pozorem nauczanie zdalne nie może ograniczać się JEDYNIĘ do przesyłania materiałów i zadawania studentom pracy do samodzielnego wykonania.**

Niezależnie od tego, czy **zajęcia** odbywać się będą w czasie rzeczywistym czy nie **muszą być prowadzone regularnie**. W przypadku zajęć asynchronicznych oznacza to systematyczne, zgodne z obowiązującą siatką zajęć (co tydzień lub w innych przyjętych przedziałach czasowych) udostępnianie studentom materiału (nagrania audio/video, ćwiczeń, prezentacji, itd.) uporządkowanego tematycznie. Rekomenduje się **utworzenie dla każdego zajęcia/dla każdej grupy zajęciowej wspólnej przestrzeni do przechowywania plików online** (np. Dysk Google, Google Classroom, platforma Kampus), wśród nich: kalendarza zajęć, skanów lektur, materiałów do wykorzystania przy wykonywaniu zadań przez studentki i studentów, prezentacji przygotowanych przez wykładowców, nagrań wykładów, prac studenckich. Powinno to ułatwić studentom przygotowywanie się do kolejnych zajęć oraz do końcowego zaliczenia/egzaminu, obejmującego całość przekazywanych i omawianych podczas zajęć treści. To również bezcenna okazja do stworzenia unikatowego – *sur mesure* – podręcznika konkretnej grupy zajęciowej.

Materiały zamieszczane przez wykładowcę powinny być zawsze opatrzone imieniem i nazwiskiem autora oraz zawierać informację, że są one (bądź nie) chronione prawem autorskim i udostępniane zgodnie z art. 27 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Warto – w myśl idei kształcenia

jakościowego, nie zaś ilościowego – ograniczać liczbę materiałów przekazywanych studentom. Cenne, a czasami konieczne jest też wyraźne zaznaczenie, które z przesłanych materiałów są obowiązkowymi, a które dodatkowymi („lektura dla chętnych”).

Rekomenduje się, by wykładowcy przygotowali dla każdej grupy zajęć kalendarz z semestralnym planem zajęć, dyżurów i zaliczeń oraz datami złożenia zadań wykonywanych w trybie asynchronicznym. Umożliwi to studentom uzyskanie/zaplanowanie dostępu do komputera i sieci internetowej oraz zaplanowanie pracy własnej w trakcie semestru i sesji egzaminacyjnej.

PROWADZENIE ZAJĘĆ

PRZEKAZYWANIE WIEDZY, CZYLI WYKŁADY

Rekomenduje się prowadzenie **wykładów**:

1. **asynchronicznie** – udostępnianie studentom zapisanym na zajęcia wcześniej przygotowanych nagrań/prezentacji za pomocą dysku wirtualnego Google lub platformy Kampus;
2. **synchronicznie z udostępnianiem nagrania** – wykład w czasie rzeczywistym z możliwością zadawania pytań, nagrywany i udostępniany studentom zapisanym na zajęcia po zakończeniu wykładu za pomocą dysku wirtualnego Google lub platformy Kampus.

W obu przypadkach **warto mobilizować studentów do systematycznego uczestnictwa/odsłuchiwania wykładów oraz ewaluować stopień zrozumienia i opanowania przekazywanych treści**. Służyć temu mogą regularnie przeprowadzane quizy, zadania domowe polegające na wykonaniu ćwiczeń udostępnianych na platformie po każdym kolejnym wykładzie, niewielkie prace zespołowe itp. Podczas wykładów prezentowanych w czasie rzeczywistym pomocne mogą okazać się pytania retoryczne, które utrzymują uwagę słuchaczy, jak również pytania weryfikujące zrozumienie treści wykładu. Sprawdzonej techniką aktywizującą jest poproszenie studentów o przygotowanie w trakcie trwania wykładu kilku (max. trzech) pytań na jego temat. Stymuluje to uwagę słuchaczy, obliguje ich do głębszej konceptualizacji treści, pozwala na bieżąco weryfikować efekty uczenia się. Dla uzyskania większej dynamiki komunikacji warto rozważyć **podzielenie wykładu na dwie lub trzy 30-minutowe wyraźnie wydzielone części, stanowiące zamkniętą całość**. O ile **sprawdzanie obecności** na wykładzie synchronicznym nie wydaje się być szczególnie trudnym wyzwaniem (wystarczy potwierdzenie obecności na chacie lub wypełnienie krótkiego quizu przed zakończeniem zajęć), to w systemie asynchronicznym z pewnością nastroić może trudności. Najlepszym rozwiązaniem jest wprowadzenie obowiązku rozwiązania zadania ściśle powiązanego z treścią wykładu i udostępnianego studentom po każdym kolejnych zajęciach.

ZAJĘCIA SKONCENTROWANE NA UMIEJĘTNOŚCIACH I KOMPETENCJACH SPOŁECZNYCH CZYLI SEMINARIA, KONWERSATORIA, WARSZTATY, ĆWICZENIA, LABORATORIA

Najodpowiedniejszy do tego rodzaju zajęć zdalnych jest system mieszany (*blended-learning*) będący połączeniem e-learningu z tradycyjną formą kształcenia, a więc zajęciami w sali. W warunkach zagrożenia epidemicznego warto go realizować w przypadku zajęć o charakterze doświadczalnym czyli laboratoriów i ćwiczeń terenowych oraz zajęć warsztatowych, skoncentrowanych na wspólnym rozwiązywaniu problemów i opartych na bezpośredniej interakcji w grupie. Część zakładanych dla tych zajęć efektów uczenia się (np. z zakresu wiedzy) oraz niektóre elementy zajęć laboratoryjnych, terenowych i warsztatowych można bowiem zrealizować w trybie zdalnym (np. nagrana instrukcja korzystania z aparatury czy przeprowadzenia wywiadu, nagranie pokazu) ograniczając tym samym liczbę zajęć w bezpośrednim kontakcie z grupą i nauczycielem akademickim do minimum niezbędnego do wykonania doświadczeń, bezpośredniej pracy w grupie, przeprowadzenia badania terenowego.

W przypadku zajęć odbywających się w całości zdalnie rekomenduje się łączenie kształcenia synchronicznego (spotkania on-line z całą grupą lub indywidualnie z poszczególnymi studentami, np. w ramach seminarium dyplomowego) z asynchronicznym (zadania do wykonania, lektury do przeczytania i skomentowania, wypowiedź na forum itp.), przy czym co najmniej połowa godzin dydaktycznych przypisanych do danych zajęć powinna odbyć się w czasie rzeczywistym w ramach spotkań grupowych lub indywidualnych. Tego rodzaju rozwiązanie jest bardziej inkluzywne, ponieważ łączy formy, które nie wymagają dużej przepustowości łącza z takimi, w których jakość połączenia ma większe znaczenie.

Szczególnie pożądanę w sytuacji nauczania zdalnego, w trakcie którego studenci mogą odczuwać większe zmęczenie, spadki koncentracji, znużenie itd. jest:

- wprowadzanie w porozumieniu ze studentami w trakcie 90-minutowych zajęć krótkich przerw (5-10 min) oraz ustalenie zasad włączania/wyłączania kamery przez uczestników zajęć prowadzonych synchronicznie,
- stosowanie metod aktywizujących studentów, które wzmocnią poczucie przynależności do grupy (np. obowiązkowe wypowiedzi na forum, wzajemne sprawdzanie prac, wspólne tworzenie słownika, haseł encyklopedycznych),
- włączanie do zajęć prowadzonych synchronicznie samodzielnej pracy studentów, wykonywanej indywidualnie (np. lektura tekstu, wykonanie zadania, przygotowanie krótkiej wypowiedzi na zadany temat), przy czym długość czasu przeznaczanego na pracę samodzielną uzależniona od celów i typu pracy nie powinna przekraczać 15-20 minut,
- stosowanie różnych form interakcji między studentami, w tym pracy w parach i w podgrupach (np. w tzw. pokojach), która w przeważającym stopniu umożliwia zrealizowanie zapisanych w sylabusach kompetencji społecznych. Warto np. zastosować metodę *think – pair – share*, fr. *réfléchir – partager – discuter*

(wykładowca prosi studentów o przedyskutowanie danego problemu w parach lub w podgrupach i przeznaczają na to od kilku do kilkunastu minut, a dopiero potem członkowie podgrup omawiają go wspólnie, na forum całej grupy),

- **nauczanie spiralne, czyli nawiązujące do poprzednich treści**, czemu służy np. zadawanie pytań dotyczących wiedzy (np. „Jaki jest związek między tym zagadnieniem a tym, o którym dyskutowaliśmy poprzednio?”), umiejętności („Jaką teorię zastosujesz do rozwiązania tego problemu?”) i/lub kompetencji społecznych („Co i jak można zmienić?”),
- **tzw. debriefing – rozmowa o odczuciach i emocjach** związanych z wykonanym zadaniem, przeczytaniem tekstem, pracą w podgrupach itd.,
- **wspólne analizowanie przebiegu zajęć i ich efektów** (np. „Co się udało?”, „Co się nie udało?”, „Czy osiągnięto cele?”, „Jeśli nie, to dlaczego?”),
- **wprowadzanie elementów oceniania kształtującego, skoncentrowanego na podkreśleniu osiągniętych rezultatów** (np. „Co wydało się Pani/Panu najistotniejsze podczas dzisiejszych zajęć?”, „Jak wykorzysta Pani/Pan tę wiedzę w przyszłości?”, „Co szczególnie chce Pani/Pan zapamiętać z dzisiejszych zajęć?”).

SYLABUSY

Rekomenduje się, by najpóźniej na dwa tygodnie przed rozpoczęciem zajęć wszystkie sylabusy na semestr zimowy 2020/2021 zawierały informację o trybie prowadzenia zajęć (zdalny/w sali/mieszany), a w przypadku zajęć zdalnych i mieszanych dodatkowo o:

- **sposobie odbywania zajęć** (synchronicznie/asynchronicznie),
- **narzędziu informatycznym** wykorzystywanym do prowadzenia zajęć, udostępniania materiałów i komunikacji ze studentami,
- **metodach weryfikowania obecności**,
- **częstotliwości i terminach zajęć w sali** (jeśli zajęcia prowadzone będą w trybie mieszanym).

W związku ze zmianą trybu odbywania zajęć **konieczne jest także zaktualizowanie w sylabusach zapisów dotyczących:**

- **metod dydaktycznych**,
- **sposobów weryfikowania efektów uczenia się**,
- **zasad i kryteriów oceniania**,
- **literatury obowiązkowej**, która w całości dostępna powinna być w postaci elektronicznej.

Rekomenduje się, by w początkach semestru zimowego 2020/2021 rady dydaktyczne działając w porozumieniu z KJD dokonały przeglądu sylabusów w celu zweryfikowania poprawności przeprowadzonej aktualizacji.

DYŻURY I KONSULTACJE

Istotnym aspektem budowania świadomości studentów jako uczestników zajęć jest motywująca rola wykładowcy i jego "internetowa" obecność i dostępność w jasno określonym czasie. Ustalona i stała komunikacja wykładowcy ze studentami jest warunkiem niezbędnym do systematycznej ewaluacji działań studentów, a także ważnym aspektem/elementem budowania poczucia należności do wspólnoty akademickiej, co istotne zwłaszcza dla studentów rozpoczynających studia na UW. Stąd **informacja o terminach i sposobie realizowania dyżurów przez wszystkich nauczycieli akademickich w semestrze zimowym 2020/2021 powinna znaleźć się na dwa tygodnie przed rozpoczęciem zajęć na stronie internetowej Jednostki oraz w USOS.**

Rekomenduje się dwa rodzaje dyżurów zdalnych:

- **konsultacje indywidualne on-line** po wcześniejszym umówieniu terminu, odbywane za pomocą narzędzia informatycznego stosowanego w jednostce do zajęć zdalnych prowadzonych synchronicznie;
- **stałe dyżury odbywane w wyznaczonych wcześniej terminach** (np. 1-2 razy w tygodniu), **podczas których wykładowca odpowiada na pytania studentów, nadesłane pocztą mailową.**

WSPARCIE UDZIELANE STUDENTOM I NAUCZYCIELOM AKADEMICKIM (NARZĘDZIA I ROZWIĄZANIA ORGANIZACYJNE)

BIBLIOTEKI

Niezależnie od wznowionej, ale bardzo ograniczonej wymaganiami reżimu sanitarnego możliwości stacjonarnego korzystania z bibliotek uniwersyteckich należy zminimalizować konieczność podróżowania studentów i nauczycieli akademickich w celu przygotowania się do zajęć. **Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, a także biblioteki wydziałów/instytutów/katedr powinny więc zapewnić dodatkowe wsparcie swoim użytkownikom** np. przez zwiększenie liczby wypożyczanych książek, odstąpienie od pobierania opłat od studentów i wykładowców za wykonywanie kopii czy przygotowywanie skanów literatury wymaganej w sylabusach zajęć bądź potrzebnej do prac dyplomowych. Szczególnym wsparciem należy objąć studentów ostatniego roku studiów licencjackich i magisterskich oraz doktorantów. **Rekomenduje się, by informacje o aktualnych zasadach korzystania z bibliotek oraz planie działań wspierających proces dydaktyczny w semestrze zimowym 2020/2021 znalazły się na stronach internetowych Jednostek i poszczególnych bibliotek najpóźniej na dwa tygodnie przed rozpoczęciem zajęć.**

NARZĘDZIA INFORMATYCZNE

Dla uniknięcia (a przynajmniej zminimalizowania) ryzyka braku kontaktu ze studentami ze względu na wykluczenie cyfrowe **rekomenduje się przeprowadzenie na początku semestru (jeszcze przed rozpoczęciem zajęć), szczególnie wśród studentów I roku, ankiety na temat trudności technicznych w korzystaniu z kształcenia zdalnego i opracowanie planu wsparcia studentów zgłaszających tego typu problemy** (polegającego zarówno na pomocy materialnej, jak i dydaktycznej, np. poprzez zamianę pracy zdalnej synchronicznej na asynchroniczną). **Warto rozważyć możliwość przygotowania sal dostępnych dla studentek i studentów mających problemy ze sprzętem do zdalnego studiowania**, którzy – przy zachowaniu reżimu sanitarnego – korzystaliby z niego na miejscu.

Z kolei **studenci powinni zostać zobligowani do poinformowania KJD lub opiekuna roku przed rozpoczęciem zajęć o braku sprzętu komputerowego lub dostępu do Internetu oraz innych sytuacjach uniemożliwiających pracę zdalną** oraz do zgłaszania tego typu trudności niezwłocznie po ich pojawieniu się w trakcie trwania semestru. **Należy rozważyć uzależnienie usprawiedliwiania nieobecności na zajęciach zdalnych spowodowanych trudnościami technicznymi od dokonania takiego zgłoszenia.**

Rekomenduje się, **by do przesyłania zadań domowych i prac zaliczeniowych, wykonywanych w trakcie trwania semestru/danego cyklu zajęć wykorzystywać te same narzędzia informatyczne (platformy), które zastosowane zostały do prowadzenia danego kursu.** Jeżeli np. planowane jest przeprowadzenie egzaminu na platformie Kampus to część zajęć bądź zaliczenia prowadzone w trakcie semestru również powinny odbywać się na tej platformie.

W przypadku badań empirycznych, prowadzonych przez studentki i studentów w ramach zajęć dydaktycznych bądź prac dyplomowych, **zaleca się korzystanie ze zdalnych metod i sposobów ich realizacji.** W przypadku badań o charakterze **reaktywnym** mogą być to, między innymi, platforma Qualtricks (sondaże i proste eksperymenty), Google Forms (sondaże), platforma Gorilla (złożone eksperymenty), Google Meet/Zoom/Skype/Webex (dla wywiadów jakościowych i grupowych). **Rekomenduje się też częstsze wykorzystanie podejść niereaktywnych**, np. z użyciem – dostępnych w sieci – gotowych zbiorów danych (tj. Archiwum Danych Jakościowych, EuropeanValuesStudy, Eurobarometr), statystyk krajowych i międzynarodowych o charakterze urzędowym (tj. GUS, PKW, Eurostat, Census), danych instytucjonalnych (tj. NDAP) bądź innych danych dostępnych i generowanych cyfrowo.

DOSKONALENIE DYDAKTYCZNE

Rekomenduje się:

- **zidentyfikowanie zajęć zdalnych najlepiej ocenianych przez studentów w semestrze letnim 2019/2020 i organizowanie dla pracowników danej jednostki/wykładowców danego kierunku, warsztatów dydaktycznych on-line, służących ich omówieniu i wymianie informacji o dobrych praktykach,**
- **zamawianie w Centrum Kompetencji Cyfrowych oraz w Sekcji ds. rozwoju kompetencji nauczycieli akademickich Biura Spraw Pracowniczych szkoleń z obsługi narzędzi informatycznych wykorzystywanych w kształceniu zdalnym oraz warsztatów dydaktycznych skoncentrowanych na projektowaniu zajęć on-line,**
- **opracowanie przez rady dydaktyczne zasady monitorowania zajęć zdalnych, w tym np. przeprowadzania dodatkowej ewaluacji zajęć, dostosowanej do specyfiki kształcenia zdalnego,**
- **opracowanie przez rady dydaktyczne wskazówek dot. prowadzenia w trybie zdalnym zajęć specyficznych dla danego kierunku studiów.**

Z MYŚLĄ O PIERWSZYM ROKU

Rekomenduje się, by **elementem dni adaptacyjnych** prowadzonych na przełomie września i października 2020 r. było:

- **zebranie informacji o kompetencjach cyfrowych nowych studentów/studentek oraz ich doświadczeniach z nauczaniem zdalnym, szczególnie w odniesieniu do używanych przez nich wcześniej platform,**
- **przeprowadzenie przez samorządy studenckie szkoleń (np. z obsługi USOS, praw studenckich) w trybie zdalnym,**
- **przeprowadzenie szkoleń wprowadzających w działanie narzędzi informatycznych wykorzystywanych w prowadzeniu zajęć zdalnych w danej jednostce/ na danym kierunku studiów,**
- **integrowanie nowych studentek i studentów podczas spotkań stacjonarnych, organizowanych tam, gdzie pozwalają na to warunki lokalowe i finansowe i z zachowaniem obowiązujących aktualnie rygorów sanitarnych (np. w mniejszych grupach).**

Opracowanie redakcyjne
dr Agnieszka Janiak-Jasińska